

СЕКЦІЯ 3 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2025-54-7>

УДК 336.71

Повод Т.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцентка кафедри підприємництва, обліку та фінансів
Херсонського державного аграрно-економічного університету*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8191-5488>

E-mail: povod_t@ksaeu.kherson.ua

Адвокато́ва Н.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцентка кафедри економіки, менеджменту та адміністрування
Херсонського державного університету*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2027-7464>

E-mail: nadinadvokat@gmail.com

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: КОНЦЕПЦІЇ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

З розвитком фінансової системи дедалі важливішим стає вміння ефективно управляти власними фінансовими ресурсами. Низький рівень фінансової грамотності може спричинити фінансові труднощі, помилкові рішення, зростання боргового навантаження та ризик банкрутства. Українські та зарубіжні дослідження сприяють розробці ефективних стратегій навчання та підвищення фінансової грамотності населення. Автори здійснюють аналіз наукової літератури, визначають існуючі концепції, типи та структури фінансової грамотності. Основним методом дослідження є контент-аналіз наукових джерел. Висновки підкреслюють важливість розвитку фінансової грамотності як ключового чинника фінансового добробуту. Автори рекомендують подальше вивчення цієї теми з метою розробки ефективних освітніх стратегій та заходів, спрямованих на підвищення фінансової грамотності населення.

Ключові слова: фінансова грамотність, банківська справа, фінансове освіта, фінансова поведінка, освіта, персональні фінанси, інвестиції, заощадження, управління боргом, поведінкова економіка.

Povod Tetiana, Advokatova Nadiia. FINANCIAL LITERACY IN THE MODERN WORLD: CONCEPTS, CHALLENGES, AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Financial literacy is a critical factor influencing individual well-being, economic stability, and national development. In today's rapidly evolving financial environment, characterized by globalization and digitalization, financial literacy is a necessity rather than an advantage. It encompasses competencies such as financial planning, investment management, and risk assessment. Despite its significance, financial literacy levels remain inadequate, leading to financial mismanagement, excessive debt, and exposure to fraud. The growing complexity of financial markets and technological advancements demand higher financial awareness. Individuals face an expanding range of financial products, from traditional banking services to digital assets, requiring specialized knowledge. Limited financial literacy exacerbates social inequalities by restricting financial accessibility. Policymakers and financial institutions emphasize the need for financial education, integrating financial literacy programs into formal curricula to develop financial resilience. The rise of digital financial services further highlights the importance of digital financial literacy in cashless transactions, online banking, and decentralized finance. Beyond personal finance, financial literacy strengthens financial markets by fostering responsible borrowing and investment behaviors, reducing systemic risks. A financially educated population supports sustainable economic growth, entrepreneurship, and innovation. However, socioeconomic disparities, behavioral biases, and financial system complexities hinder financial literacy progress. Addressing these challenges requires a multidisciplinary approach, involving policymakers, financial institutions, and educators. As financial literacy plays an increasing role in financial security, further research is needed to assess the impact of financial education strategies, behavioral decision-making patterns, and technological advancements on financial awareness. Understanding these factors will contribute to evidence-based policies, fostering a financially informed society capable of managing modern financial challenges.

Key words: financial literacy, banking, financial education, financial behavior, education, personal finance, investments, savings, debt management, behavioral economics.

Постановка проблеми. В умовах стрімкої цифровізації фінансових послуг, глобалізації ринків та зростання складності фінансових продуктів, населення стикається з необхідністю оволодіння знаннями, навичками та компетенціями для ефективного управління своїми фінансами. Низький рівень фінансової грамотності може призводити до прийняття необґрунтованих фінансових рішень, зростання заборгованості, втрати заощаджень, а також до збільшення фінансових ризиків як на індивідуальному, так і на макроекономічному рівнях. Окрім того, сучасні дослідження свідчать про значну нерівність у рівні фінансової грамотності серед різних соціально-демографічних груп. Враховуючи вищезазначене, актуальною проблемою є розробка ефективних стратегій підвищення фінансової грамотності населення, що передбачає вивчення концепцій, структур та методів фінансової освіти, адаптованих до сучасних викликів та потреб суспільства. Отже, проблема підвищення фінансової грамотності населення набуває особливої актуальності у контексті забезпечення фінансової стійкості, економічного добробуту та соціальної безпеки, що зумовлює необхідність її детального наукового аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі представлено широкий спектр досліджень, присвячених цьому питанню, зокрема визначенню концептуальних основ, оцінці рівня фінансової грамотності населення, розробці методів підвищення фінансової обізнаності та аналізу її впливу на економічну поведінку громадян. Серед зарубіжних учених варто відзначити Аслі Деміргюч-Кунт, Дж. Л. Ремунда, А. Уортінгтона, Е. Кемпсон, Ш. Лечтер, Б. Шефера, Р. Стоуна, Д. Фогга, Р. Брука, Я. Шайна, Д. Рона, А. Лусардіта ін. Питанням фінансової грамотності населення в Україні присвячено роботи вітчизняних учених Т. Кізіми, А. Незнамової, Т. Смовженко, С. Юрія, О. Тищенкота ін. Одним із ключових підходів до дослідження фінансової грамотності є її розгляд як сукупності знань, навичок і поведінкових моделей, що дозволяють особі ефективно керувати власними фінансами та приймати раціональні фінансові рішення.

Метою статті є дослідження концепцій фінансової грамотності, аналіз існуючих підходів до її розвитку та визначення ключових викликів і перспектив підвищення фінансової обізнаності населення.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Фінансовий аспект має

безпосередній вплив на всі сфери сучасного суспільства, а здатність орієнтуватися у фінансових питаннях стала невід'ємною навичкою для досягнення успішного життя. Розвиток фінансової галузі сприяє розширенню фінансових ринків, тоді як їхня глобалізація зумовлює появу нових видів фінансових операцій і послуг. У результаті споживачі фінансових ринків (фізичні особи) стикаються зі зростаючою різноманітністю фінансових продуктів, що потребує спеціалізованих знань у сфері фінансів. Люди у різних частинах світу, незалежно від фінансових, економічних чи соціальних умов, повинні брати на себе більшу відповідальність за власне фінансове майбутнє та фінансову безпеку. Захист прав споживачів, доступність актуальних знань і набуття необхідних компетенцій у сфері фінансової грамотності є ключовими чинниками сучасного розвитку фінансового ринку країни.

Фінансова грамотність охоплює широкий спектр понять, навичок, компетенцій і переконань, пов'язаних із фінансами, а також унікальні аспекти особистісного розвитку, які впливають на здатність та мотивацію особи ефективно виконувати різні соціально-економічні ролі (зокрема, як інвестор, позичальник, платник податків тощо). Водночас фінансова грамотність формує усвідомленість, знання, навички, переконання та поведінкові моделі, необхідні для прийняття обґрунтованих фінансових рішень і забезпечення особистого фінансового добробуту.

Аслі Деміргюч-Кунт [1] стверджує, що обмежений доступ до фінансових послуг є однією з ключових причин нерівності доходів та повільного економічного зростання у багатьох країнах. Дослідник пояснює взаємозв'язок між стимулюванням економічного розвитку та розширеним доступом до фінансових послуг, наголошуючи на їхній ролі у забезпеченні фінансової інклюзії та рівних можливостей для різних верств населення. Крім того, автор формулює основні принципи ефективної політики, спрямованої на розширення доступу до фінансових послуг, що може сприяти підвищенню економічної стабільності та зменшенню соціально-економічної нерівності.

Інноваційний характер фінансової інфраструктури банків вимагає певного рівня фінансової грамотності. Співпраця банків із системами електронних платежів сприяє розвитку електронного бізнесу та підвищенню інвестиційної та ділової активності як населення, так і компаній реального

сектору економіки. Банківські установи активно впроваджують нові технології, спрямовані на підвищення якості фінансових операцій та розвиток електронного обслуговування. Таке технологічне вдосконалення значною мірою визначається очікуваннями споживачів, рівень фінансової грамотності яких суттєво впливає на попит на фінансові послуги [15; 16].

Підвищення рівня фінансової грамотності населення стало одним із ключових напрямів діяльності урядів, фінансових інституцій та громадських організацій вусьому світі. У багатьох розвинених, і країнах, що розвиваються, реалізуються численні ініціативи щодо підвищення фінансової обізнаності населення. Уряди визнають, що для ефективного впровадження довгострокових стратегій фінансової освіти необхідна розробка чіткої основи для їх реалізації та представлення. У зв'язку з цим деякі країни почали розробку скоординованих національних стратегій фінансової грамотності, адаптованих до специфічних особливостей та потреб кожної країни. Основною метою національних стратегій є підвищення ефективності фінансової освіти шляхом її координації на державному рівні та впровадження цільових заходів.

Фінансова освіта забезпечує ширший доступ до фінансових послуг, оскільки громадяни отримують кращу обізнаність про доступні фінансові продукти та набувають впевненості в їх використанні. Вона також сприяє підвищенню фінансової стійкості населення, допомагаючи споживачам: порівнювати фінансові продукти; розуміти рекламу про довгострокові заощадження; раціонально планувати пенсійні накопичення; ефективніше використовувати кредитні ресурси. Розвиток інноваційної фінансової інфраструктури є одним із показників доступності фінансових послуг для споживачів і сприяє зростанню попиту на банківські послуги. Фінансова освіта не лише стимулює розвиток фінансових ринків і систем, а й сприяє конкуренції між постачальниками фінансових послуг. У багатьох країнах фінансова грамотність виконує подвійну роль: це і засіб захисту прав споживачів фінансових послуг і доповнення до державного регулювання фінансового ринку. Для ефективного навчання фінансової грамотності освітні установи мають використовувати практико-орієнтований підхід, оскільки активні методи навчання сприяють глибшому розумінню фінансових процесів і формуванню

прикладних навичок роботи у реальному фінансовому секторі [15; 17].

Врахування світового досвіду дає можливість визначити ключові елементи поведінки фінансово грамотної людини в рамках концепції фінансової спроможності. Першим компонентом такої поведінки є знання. Більшість сучасних фінансових продуктів (наприклад, електронні картки, захист прав споживачів, страхування депозитів, криптовалюти тощо) можна пояснити в контексті вивчення історії фінансових відносин. Водночас деякі ключові економічні процеси (інфляція, девальвація, кредити, діяльність фінансово-кредитних установ та акціонерних товариств) сформувалися ще в минулому та відігравали важливу роль у розвитку економічних систем. Характеристики багатьох із них (наприклад, валютних курсів) залишаються незмінними протягом довгого періоду. Це дає змогу наочно пояснювати сучасні фінансові інструменти та концепції. Другим компонентом фінансової грамотності є навички та поведінкові моделі, що включають здатність оцінювати фінансові ризики та застосовувати ефективні стратегії для покращення власного фінансового добробуту. Третім елементом раціональної фінансової поведінки виступають особистісні характеристики, зокрема ставлення до грошей та ключові споживчі якості, які впливають на відповідальність у фінансовому виборі [17; 18].

Ці фінансові концепції (наприклад, усвідомлення важливості освіти для майбутніх доходів, необхідність обмеження споживчих витрат відповідно до фінансового стану, розуміння значення заощаджень та економічної безпеки) формуються в результаті комплексного підходу, що передбачає залучення освітніх установ, сім'ї, домогосподарств та громадян. Спосіб, у який людина аргументує свої фінансові рішення, суттєво впливає на її підходи до управління особистим капіталом. Найпоширенішими причинами фінансових втрат, упущеної вигоди та невчасного досягнення фінансових цілей є саме людські фактори, тобто некоректні індивідуальні рішення. Економічні рішення, пов'язані з персональним добробутом, можна віднести до управлінських рішень (табл. 1).

Прийняття фінансових рішень – це інтелектуальна діяльність, яка включає відповідні знання, досвід, навички фінансового управління, силу волі, стимули, потреби, емоційний стан людини та інші чинники [17; 18]. У багатьох випадках виникають ситуації, що

Таблиця 1

Управлінські рішення, пов'язані з персональним добробутом

Економічні рішення	Характеристика
вибір цілі (орієнтація на мету)	спрямованість на досягнення конкретного фінансового результату
актуальність	ухвалення рішень на основі наявної інформації про фінансовий стан
альтернативність	наявність вибору між різними варіантами фінансових стратегій
фокусування	концентрація на певному аспекті фінансового управління
послідовність	взаємопов'язаність ухвалених фінансових рішень
адекватність	відповідність фінансових рішень чинним нормам, стандартам і повноваженням
своєчасність	ухвалення фінансових рішень у чітко визначений момент часу

Джерело: сформовано авторами

вимагають ухвалення складних і багатокомпонентних рішень. Теорія прийняття рішень описує методи, підходи та моделі ухвалення рішень, які можуть бути застосовані для оптимізації фінансових стратегій у сфері особистих фінансів. У цьому контексті розглядаються три концепції прийняття фінансових рішень: математична концепція (нормативний підхід); якісна (суб'єктивна) концепція (дескриптивний підхід); комбінована концепція (змішаний підхід). Перша концепція передбачає роботу з числовими показниками у фінансовій сфері та здійснення аналітичних розрахунків. Друга концепція базується на психологічних аспектах, що дозволяють пояснити певні економічні дії, охарактеризувати особистісні якості та мотивацію людини у фінансовій поведінці. Третя концепція є синтезом двох попередніх, тобто передбачає поєднання математичного аналізу та психологічних факторів у процесі ухвалення фінансових рішень. Розглянемо базовий процес ухвалення фінансових рішень (рис. 1).

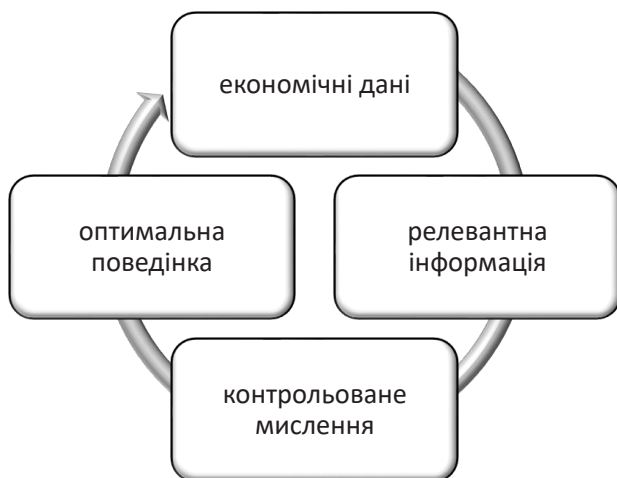

Рис. 1. Нескладний (базовий) механізм прийняття фінансових рішень

Джерело: сформовано авторами

На наступному зображенні представлено альтернативний механізм ухвалення фінансових рішень. Відмінною особливістю цієї моделі є включення соціальних та психологічних чинників, що розширює її порівняно з попередньою концепцією. Під час ухвалення економічних рішень людина може керуватися різними факторами, серед яких культурні, емоційні установки та поточний фінансовий стан і це формує модель (рис. 2) ухвалення фінансових рішень. Не часто особа має можливість зібрати всю необхідну інформацію, тому рішення часто приймається на основі одного домінуючого чинника. Окрім того, можливості людини щодо аналізу наявної інформації та ухвалення для себе оптимального рішення є обмеженими. Вона майже не контролює процес прийняття рішень, що призводить до розриву між намірами та реальними діями. Помилки у фінансовій поведінці можуть спричиняти відхилення поведінки від оптимального курсу [15; 18].

Вплив різноманітних моделей поведінки людей на економічні показники часто є непередбачуваним. Унаслідок поведінкової економіки двоє людей, які опиняються в однакових фінансових умовах та використовують ідентичні методи управління фінансами, можуть досягати суттєво різних результатів. Попри переконливі наукові докази того, що фінансова грамотність – це більше, ніж просто знання, більшість досліджень, спрямованих на її вимірювання, зосереджувалися в першу чергу на рівні знань. Відповідно, існує безліч підходів до оцінки фінансової грамотності.

У науковій літературі відсутня єдина позиція щодо того, чи слід розглядати фінансову грамотність як узагальнений рівень знань чи як специфічні фінансові компетенції. Так, Дж. Л. Ремунд (J. L. Remund) пропонував операційне визначення фінансової

Рис. 2. Ресурсоємний механізм ухвалення фінансових рішень

Джерело: сформовано авторами

грамотності, яке охоплює планування бюджету, заощадження, кредитування та інвестування [2]. Водночас, А. Уортінгтон (A. Worthington) висловлювався на користь цільового підходу, згідно з яким фінансові знання повинні оцінюватися у контексті індивідуальних потреб і обставин [3]. Прихильники цього підходу аналізували рівень знань у конкретних сферах персональних фінансів, таких як інвестування, фондовий ринок, кредитування та управління боргами. Серед дослідників спостерігається і тенденція до використання відповідей на фінансові запитання для створення єдиного індикатора фінансової грамотності. Зазвичай таким показником є загальна кількість правильних відповідей, хоча деякі дослідники використовували обмежену кількість питань та аналізували результати кожного окремого запитання. Е. Кемпсон (Elaine Kempson) [4] запропонувала зважувати отримані дані про рівень знань, щоб врахувати відносну актуальність і складність питань. Вона зробила значний внесок у розуміння того, як фінансова грамотність впливає на фінансове благополуччя індивідів та домогосподарств. Однією з її ключових робіт є дослідження, проведене для Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), де вона розробила методологію вимірювання фінансової грамотності. Це дослідження стало основою для багатьох національних стратегій підвищення фінансової грамотності. Крім того, Е. Кемпсон (Elaine Kempson) [4] досліджу-

вала питання фінансової інклюзії, доступу до фінансових послуг та поведінкових аспектів фінансового прийняття рішень. Її роботи допомагають урядам та фінансовим установам розробляти ефективні програми фінансової освіти та підвищення фінансової грамотності населення [3; 4; 5].

Попри те, що результати оцінки фінансової грамотності різних досліджень не завжди можуть бути порівнянні, наукова спільнота єдина в тому, що рівень фінансової обізнаності населення є далеким від ідеального.

Фінансова грамотність – це ключовий фактор у процесі управління персональними фінансами та прийняття обґрунтованих фінансових рішень. Вона охоплює знання, навички та підходи, необхідні для розуміння фінансових процесів та продуктів, серед яких: планування бюджету, заощадження, інвестування, управління борговими зобов'язаннями, страхування, пенсійне планування. Численні дослідження підкреслюють вагомість фінансової грамотності для фінансового благополуччя людини, економічного зростання та соціальної безпеки. Наприклад, фінансово-грамотні люди більш схильні до: ефективного накопичення заощаджень; уникнення невігідних боргових зобов'язань; захисту себе від фінансового шахрайства; планування своїх фінансових резервів та довгострокових цілей; внеску в економічний розвиток своїх громад; досягнення фінансової стабільності та безпеки.

Однією з головних причин, що спонукала уряди зарубіжних країн активно займатися цим питанням, стала світова фінансова криза, що призвела до значного знецінення заощаджень і фінансових активів. Унаслідок кризи багато людей втратили навички ефективного управління особистими фінансами, що ще більше посилює економічні труднощі. Саме тому фінансова грамотність розглядається не лише як інструмент захисту прав споживачів фінансових послуг, а і як ключовий фактор фінансової стійкості та економічного розвитку країни.

Крім того, рівень фінансової грамотності зазвичай варіюється залежно від віку, рівня освіти, місця проживання та рівня доходів. Наприклад, особи похилого віку, люди з нижчим рівнем освіти, жителі сільської місцевості та групи з низьким доходом зазвичай мають нижчий рівень фінансової грамотності, ніж молодь, мешканці міст та представники більш забезпечених домогосподарств. Згідно з міжнародним дослідженням PISA, яке провів Український центр оцінювання якості освіти, майже 18% українських підлітків не досягли другого рівня фінансової грамотності – мінімального рівня, що дозволяє орієнтуватися у фінансових питаннях і ухвалювати обґрунтовані рішення у знайомих ситуаціях. При цьому підлітки з малозабезпечених родин у середньому набирають на 87 балів менше, ніж їхні ровесники із заможних сімей. Це означає, що діти з бідніших сімей не лише мають менше фінансових знань, а й у майбутньому можуть мати менше шансів покращити свій добробут. Вони частіше зіштовхуються з фінансовими труднощами, не маючи достатньої освіти для їх вирішення [13]. Крім того, значна частина населення надає перевагу неформальним фінансовим практикам, таким як зберігання готівки вдома або використання послуг неофіційних кредиторів, замість звернення до офіційних банківських установ. Це свідчить про необхідність подальшого розвитку фінансової освіти та підвищення рівня довіри до фінансових інституцій.

По-перше, високий рівень фінансової грамотності позитивно впливає на добробут населення [5; 6]. Дослідження підтверджують, що люди з вищим рівнем фінансової обізнаності мають більше можливостей для досягнення фінансової стабільності та благополуччя.

Вони володіють навичками управління фінансами, розуміють основи інвестування, можуть ефективно планувати доходи та

витрати. Це дозволяє їм ухвалювати більш обґрунтовані фінансові рішення, уникати надмірного кредитного навантаження та зменшувати ризики фінансової нестабільності [8].

По-друге, низький рівень фінансової грамотності може призводити до економічної вразливості та підвищеного ризику фінансової небезпеки.

Особи з недостатніми знаннями у сфері фінансів стають об'єктами фінансового шахрайства, можуть ухвалювати неефективні фінансові рішення, що призводить до втрати заощаджень [10]. Відсутність розуміння базових фінансових концепцій та інструментів робить людей більш уразливими до маніпуляцій та фінансових махінацій [11].

Крім того, дослідження показують, що низький рівень фінансової грамотності серед населення може мати негативний вплив на економічну стабільність країни загалом [14].

Нестача фінансових знань може спонукати громадян ухвалювати необґрунтовані фінансові рішення, що впливає на ринкові умови та рівень інфляції. Унаслідок цього може виникнути нестабільність фінансової системи, що здатне уповільнювати економічне зростання [12].

Фінансова грамотність справляє значний вплив на економічний розвиток країни з кількох причин. Люди, які володіють високим рівнем фінансової грамотності, зазвичай мають кращі навички ухвалення фінансових рішень, зокрема щодо інвестування та заощаджень.

Дослідження підтверджують, що країни з вищим рівнем фінансової грамотності мають динамічніший інвестиційний ринок і вищий рівень заощаджень, що позитивно позначається на економічному розвитку.

Наприклад, дослідження Світового банку (The World Bank) [7] «Фінансова доступність» (Financial Inclusion), вивчало вплив зростання рівня фінансової грамотності на економічний розвиток та фінансову стабільність Латвії. У рамках дослідження було проведено опитування серед населення Латвії для оцінки рівня фінансової грамотності та аналізу його впливу на фінансову стабільність і добробут. Результати засвідчили, що низький рівень фінансової грамотності у країні спричиняє низку проблем, зокрема зростання боргового навантаження, недостатній рівень заощаджень та ухвалення ризикованих фінансових рішень. Дослідження підтвердило, що збільшення рівня фінансової грамотності

сприяє економічному зростанню та фінансовій стабільності держави. Особи з вищим рівнем фінансової грамотності ухвалюють більш обґрунтовані фінансові рішення, відповідальніше ставляться до управління власними фінансами та ефективніше планують свої бюджети. Це дозволяє їм оптимально використовувати наявні ресурси, знижує ризик фінансових проблем і сприяє покращенню фінансового добробуту.

Дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, OECD) «Роль фінансової грамотності та підприємницьких навичок у розвитку підприємництва в європейських країнах з високим рівнем доходів» [9] проаналізувало взаємозв'язок між рівнем фінансової грамотності та підприємницькою активністю в країнах Європи. Основна мета дослідження полягала в оцінці впливу фінансової грамотності на формування підприємницького середовища та розвиток інновацій у різних державах. Аналіз статистичних даних засвідчив, що країни з високим рівнем фінансової грамотності мають динамічніший підприємницький сектор. Зокрема, люди з вищим рівнем фінансової грамотності: частіше займаються підприємницькою діяльністю; мають кращий доступ до фінансування; досягають більших успіхів у веденні бізнесу.

Крім того, дослідження підтвердило, що країни з високим рівнем фінансової грамотності мають кращі умови для розвитку інновацій. Фінансово грамотні громадяни – більш обізнані щодо функціонування фінансових ринків; ефективніше використовують інвестиційні можливості; впроваджують інновації у підприємницьку діяльність. Як наслідок, такі країни характеризуються більш стійкою, різноманітною та конкурентоспроможною економікою. У США Національне дослідження фінансового потенціалу (National Financial Capability Study), яке проводиться кожні кілька років, аналізує рівень фінансової грамотності та фінансових навичок громадян. Дослідження, що охоплює понад 11 000 дорослих громадян США, фокусується на таких аспектах: рівень боргового навантаження; доступність кредитних ресурсів; звички заощаджень; пенсійне планування. Отримані результати дають змогу оцінити поточний рівень фінансової грамотності населення США та розробити ефективні заходи для його покращення. Дослідження надає важливу інформацію для формування державної політики та освітніх програм, спрямованих на підвищення фінансової грамотності громадян.

Особи з вищим рівнем фінансової грамотності краще розуміють принципи управління боргами; ухвалюють зважені кредитні рішення; зменшують ризики надмірної заборгованості. Це сприяє зниженню негативних наслідків боргового навантаження, як для окремих осіб, так і для суспільства в цілому.

Фінансова грамотність також відіграє важливу роль у розвитку підприємництва та інновацій. Підприємці, які володіють фінансовими знаннями, здатні ефективніше оцінювати ризики; ухвалювати обґрунтовані фінансові рішення; сприяти створенню нових бізнесів та робочих місць.

Фінансова грамотність є ключовим чинником економічної стійкості, фінансового благополуччя громадян і стабільного розвитку держави. У сучасному світі сформувалися кілька основних концепцій фінансової грамотності, які визначають підходи до навчання, оцінювання та впровадження фінансових знань у суспільстві [15; 17; 18].

Знання у сфері фінансів мають ключове значення для підвищення фінансової грамотності населення, оскільки вони дають змогу порівнювати фінансові продукти та послуги, а також ухвалювати обґрунтовані фінансові рішення (табл. 2). Опанування базових фінансових концепцій та вміння застосовувати навички фінансового обліку у реальному житті сприяє тому, що споживачі фінансових послуг можуть самостійно вирішувати фінансові питання та оперативно реагувати на події, що впливають на їхнє фінансове становище. Наукові дослідження підтверджують існування взаємозв'язку між високим рівнем фінансових знань та позитивними фінансовими результатами. Серед ключових аспектів, які характеризують фінансово грамотних громадян: участь в інвестиційній діяльності, зокрема у фондовому ринку; усвідомлене планування пенсійних накопичень; зменшення боргового навантаження та зниження негативних наслідків надмірної заборгованості.

З огляду на вищезазначене, можна дійти висновку, що рівень фінансової грамотності має вирішальне значення для загального добробуту та економічної безпеки суспільства. Для країн, що прагнуть до сталого розвитку, зниження нерівності та мінімізації фінансових ризиків, пріоритетним напрямом є підвищення рівня фінансової грамотності громадян. Досягти цього можна через впровадження освітніх програм, інформаційні кампанії щодо фінансової безпеки, створення доступної фінансової інфра-

Таблиця 2

Основні сучасні концепції фінансової грамотності

Концепції	Опис
Класична концепція	Фінансова грамотність розглядається як базова навичка, що включає знання про управління бюджетом, кредитування, заощадження та інвестування. Основний акцент робиться на раціональному використанні ресурсів і плануванні особистих фінансів.
Поведінкова концепція	Заснована на дослідженнях поведінкової економіки. Підкреслює роль психологічних факторів у прийнятті фінансових рішень. Вивчає, як емоції, когнітивні упередження та соціальний вплив формують фінансову поведінку людини.
Інклюзивна концепція	Орієнтована на забезпечення рівного доступу до фінансових знань для всіх верств населення, включаючи соціально вразливі групи. Наголошує на важливості фінансової інклюзії, доступу до банківських послуг та зниженні рівня фінансової нерівності.
Фінансова грамотність як елемент державної політики	Урядові програми з фінансової освіти, спрямовані на формування фінансової культури, інтеграцію курсів з фінансової грамотності в систему освіти та впровадження регуляторних ініціатив для підвищення рівня фінансової обізнаності населення.
Концепція цифрової фінансової грамотності	Охоплює знання про використання цифрових фінансових технологій, таких як мобільний банкінг, онлайн-інвестування, криптовалюти та кібербезпека у фінансовій сфері.

Джерело: сформовано авторами

структури. Комплексне впровадження цих заходів сприятиме економічній стійкості та фінансовій безпеці населення.

Висновки. У статті досліджено вплив фінансової грамотності на громадян та економічну систему держави. Результати дослідження підтвердили, що високий рівень фінансової грамотності відіграє важливу роль у всіх аспектах фінансового життя. Фінансово грамотні громадяни мають більше можливостей для: ефективного управління фінансами; ухвалення раціональних фінансових рішень; досягнення фінансової стабільності. Вони краще розуміють такі ключові аспекти, як: бюджетування; інвестування; оптимізація витрат. Завдяки цьому громадяни ефективніше планують свої фінанси, що забезпечує стабільність макроекономічного середовища. Дослідження підтвердило, що держави з високим рівнем фінансової грамотності характеризуються більш стабільною економічною ситуацією.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Demirgüç-Kunt A., Beck T., Honohan P. Finance For All? Policies and Pitfalls in Expanding Access. (A World Bank policy research report). World Bank, 2008. URL: <https://surl.li/snuggc>
- Remund D. L. Financial Literacy Explicated: The case for a definition of an increasingly complex economy. *Journal of Consumer Affairs*. 2010. Vol. 44. No. 2. Pp. 276–295. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x>
- Worthington A. Predicting financial literacy in Australia. *Financial Services Review*. 2006. Vol. 15. No. 1. Pp. 59–79. URL: <https://surl.li/tdfugt>
- Kempson E. Framework for the Development of Financial Literacy Baseline Surveys: A First International Comparative Analysis. OECD, 2009. URL: <https://surl.li/zxrwk>
- Lusardi A. Financial literacy: an essential tool for informed consumer choice? *NBER Working Paper Series Financial*. 2009. URL: <http://www.nber.org/papers/w14084>
- Lusardi A., Mitchell O. Financial Literacy Around the World: An Overview. *Journal of Pension Economics and Finance*. 2011. Vol. 10. No. 4. Pp. 497–508. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1474747211000448>
- The World Bank. International Bank for Reconstruction and Development. *Financial Inclusion*. 2022. URL: <https://surl.li/tybfuh>
- Mandell L., Klein L. S. The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior. *Journal of Financial Counseling and Planning*. 2009. Vol. 20. No. 1. Pp. 15–24. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ859556.pdf>
- Global Financial Literacy Excellence Center. National Financial Capability Study. What is the NFCS. URL: <https://surl.gd/wdwsym>
- Grable J., Lytton R. The Moderating Effect of Financial Knowledge on Financial Risk Tolerance. *Journal of Risk and Financial Management*. 2023. Vol. 16. No. 2. Art. 137. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm16020137>
- Xiao J., O'Neill B. Increasing Financial Fitness: 20 Recommended Practices and Their Frequency of Performance. *Journal of Family & Consumer Sciences*. 2018. Vol. 110. No. 2. Pp. 21–28. URL: <https://surl.li/cc/emjwko>
- Christelis D., Jappelli T., Padula M. Cognitive Abilities and Portfolio Choice. *European Economic Review*. 2010. Vol. 54. No. 1. Pp. 18–38. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2009.04.001>
- Фінансова безграмотність українських підлітків: результати дослідження. URL: <https://surl.li/yifgkl>
- Klapper L., Lusardi A., Van Oudheusden P. Financial Literacy around the World: Insights from the Standard

- & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey. Washington DC, 2015. URL: <https://surl.gd/wopsoo>
15. Повод Т.М., Адвокато́ва Н.О. Поведінкова економіка: сутність та концептуалізація поняття. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2020. 300 с. С.213–221. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/3971>
 16. Повод Т.М. Особливості формування ресурсної бази банків: сутність та значення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 16. С. 236–243. URL: <http://surl.li/pamvp>
 17. Повод Т.М. Фінансова грамотність населення як пріоритетна умова успішного розвитку держави. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2021. № 9. С. 84–90. URL: <http://dSPACE.ksau.kherson.ua/handle/123456789/7646>
 18. Povod T. Behavioral finance: essence and approaches to definition. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. № 14. С. 102–109. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2022.14.13>
 7. The World Bank. (2022). *International Bank for Reconstruction and Development: Financial inclusion*. Available at: <https://surl.li/tybfuh>
 8. Mandell, L., & Klein, L. S. (2009). The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 20 (1), 15–24. Available at: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ859556.pdf>
 9. Global Financial Literacy Excellence Center. (n.d.). *National Financial Capability Study: What is the NFCS?* Available at: <https://surl.gd/wdwsym>
 10. Grable, J., & Lytton, R. (2023). The Moderating Effect of Financial Knowledge on Financial Risk Tolerance. *Journal of Risk and Financial Management*, 16 (2), 137. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm16020137>
 11. Xiao, J., & O'Neill, B. (2018). Increasing Financial Fitness: 20 Recommended Practices and Their Frequency of Performance. *Journal of Family & Consumer Sciences*, 110 (2), 21–28. Available at: <https://surl.cc/emjwko>
 12. Christelis, D., Jappelli, T., & Padula, M. (2010). Cognitive Abilities and Portfolio Choice. *European Economic Review*, 54(1), 18–38. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eurocorev.2009.04.001>
 13. Fact News. (n.d.). Cognitive Abilities and Portfolio Choice. *European Economic Review*. Available at: <https://surl.li/yifgkl>
 14. Klapper, L., Lusardi, A., & Van Oudheusden, P. (2015). *Financial literacy around the world: Insights from the Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey*. Washington DC. Available at: <https://surl.gd/wopsoo>
 15. Povod, T. M., & Advokatova, N. O. (2020). *Behavioral economics: essence and conceptualization of the notion*. *Tavriyskyi Scientific Bulletin. Series: Economics*, 300, 213–221. Available at: <http://hdl.handle.net/123456789/3971>
 16. Povod, T. M. (2023). Features of the formation of the resource base of banks: essence and significance. *Tavriyskyi Scientific Bulletin. Series: Economics*, (16), 236–243. Available at: <http://surl.li/pamvp>
 17. Povod, T. M. (2021). Financial literacy of the population as a priority condition for the successful development of the state. *Tavriyskyi Scientific Bulletin. Series: Economics*, (9), 84–90. Available at: <http://dSPACE.ksau.kherson.ua/handle/123456789/7646>
 18. Povod, T. (2022). Behavioral finance: essence and approaches to definition. *Tavriyskyi Scientific Bulletin. Series: Economics*, (14), 102–109. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2022.14.13>

REFERENCES:

1. Demirgüç-Kunt, A., Beck, T., & Honohan, P. (2008). *Finance For All? Policies and Pitfalls in Expanding Access*. (A World Bank policy research report). World Bank. Available at: <https://surl.li/snuggc>
2. Remund, D. L. (2010). Financial Literacy Explicated: The case for a definition of an increasingly complex economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 276–295. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x>
3. Worthington, A. (2006). Predicting financial literacy in Australia. *Financial Services Review*, 15 (1), 59–79. Available at: <https://surl.li/tdfugt>
4. Kempson, E. (2009). Framework for the Development of Financial Literacy Baseline Surveys: A First International Comparative Analysis. OECD, 2009. OECD. Available at: <https://surl.li/zxrwlk>
5. Lusardi, A. (2009). Financial literacy: an essential tool for informed consumer choice? *NBER Working Paper Series Financial*. Available at: <http://www.nber.org/papers/w14084>
6. Lusardi, A., & Mitchell, O. (2011). Financial literacy around the world: An overview. *Journal of Pension Economics and Finance*, 10(4), 497–508. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1474747211000448>

Стаття надійшла до редакції 25.02.2025.
The article was received 25 February 2025.